

EMLÉKEZTETŐ

Az OKA ötödik üléséről (2007. május 15., SZMM, Tükörterem)

Napirend előtt

- **Fazekas Károly**, a kerekasztal elnöke a köszöntés után **ismerteti a napirendet**. A mai téma a **Mérés, értékelés, elszámoltathatóság a közoktatásban**. A felkért előadó: **Kertesi Gábor**, aki 30 percben prezentálja az előzetesen kiküldött anyagot. Felkért hozzászólók: Csapó Benő, aki 15 percben reflektálhat és Nagy József, aki 10 percben kommentálhatja az elhangzottakat. Ezt követi a vita. A napirendet a tagok egyhangúan elfogadták.
- Meghívott vendégek: Arató Gergely, Balázi Ildikó, Brassói Sándor, Farkas Katalin, Halász Gábor, Hámoriné Váczy Zsuzsa, Pléh Csaba, Vekerdy Tamás
- **A jelenlévő tagok listája** megtalálható az **1. mellékletben**.

Kertesi Gábor előadása:

A ráfordítás alapú szemléletet **eredmény szemléletnek** kell felváltania a közoktatási intézmények fenntartásában. A mérést és az értékelést is ilyen alapon kell megszervezni. Egy pontos, jól megtervezett mérési rendszer közvetlen kapcsolatot teremt a ráfordítások és az eredmények között. Ez egyrészt támogatja a hatékonyabb működést, másrészt közvetlen visszajelzést ad a szereplőknek az oktatási tevékenység minőségéről. Ilyen szemléletben a tágran értelmezett profitmaximalizálás és költségminimalizálás is könnyebben értelmezhető az oktatásban. Lehetséges eredménymutatók **a hagyományos iskolai eredménymutatók, a munkaerő-piaci eredménymutatók** vagy a **standardizált tesztek**. Ezek közül az utóbbi a legalkalmasabb az oktatás eredményességének mérésére, mert lehetőséget ad az intézmények közti összehasonlításra, és mert közvetlen visszacsatolást ad az intézmények működésével kapcsolatban.

Az iskola hozzájárulásának méréséhez előzetesen **elméleti keretet** kell kialakítani. Ehhez **az emberi tőke elmélete** a legmegfelelőbb, mellyel a tudás felhalmozódásának és termelésének folyamata írható le különböző inputok valamint egy termelési függvény segítségével. A valamely életkorban elért tudáskészlet függ a korábbi ciklusokban felhalmozódott tudáskészlettől, az adott időszakban a környezetből érkező és gyerekre ható impulzusoktól, valamint a gyerekek veleszületett képességeitől.

Az elméleti modell felépítése után meg kell választani a **függő változót**, melynek alakulását mérni szeretnénk. Ez egyrészt lehet *a gyerek tudáskészletének valamiféle mértéke* egy adott időpontban, másrészt lehet *a tudáskészlet két időpont közötti növekedésének a mértéke*. Az előbbi esetben egyfajta **keresztmetszeti modell** írható fel a tanuló jelenbeli helyzetére vonatkozó információk alapján: függő változó az adott évi teszteredmény, magyarázó változók a családi ráfordítások, iskolai ráfordítások, veleszületett képességek, egyéni véletlen tényezők. A második esetben egy **hozzáadott érték modell** írható fel, melyben függő változóként két időpont teszteredményeinek különbsége szerepel, magyarázó változóként pedig ugyanazok, mint az előző esetben; ehhez a mérési módszerhez azonban panelszerűen összekapcsolható adatokra van szükség. Bizonyos statisztikai feltevésekkel a hozzáadott érték modell lehetőséget nyújt a tanulók egyedi tulajdonságainak kiszűrésére, aminek köszönhetően a mérési hibát minimálisra lehet szorítani. Vagyis a hozzáadott érték modell megbízhatóbb képet ad az oktatási tevékenység eredményességére vonatkozóan.

A méréssel kapcsolatban a következő **elméleti és statisztikai problémák** merülhetnek fel:

- a modell pontosságának kérdése – elméleti változók vagy mérhető háttérváltozók alkalmazása
- az iskola hozzájárulását reziduum elven méri a modell – az iskolai hozzájárulást előállító hatásmechanizmusok elemzése
- elemszám-problémák, illetve az iskolai szinten mért eredmények esetleges instabilitása

A hatékony ösztönzőrendszerek fontos jellemzője, hogy világos célokat, elérendő standardokat jelöl ki. A **puha elszámoltathatósági rendszer** azt jelenti, hogy mérési eredményekből kiszámított eredményességet hozzáférhetővé kell tenni az érdekeltek számára. **Szigorú elszámoltathatósági rendszerről** akkor beszélhetünk, ha jutalmak és szankciók is társulnak a mérés eredményeihez. Az ösztönző rendszer kiépítése előtt pontosan meg kell határozni az elérendő célokat.

Az elszámoltathatósági rendszerek működésekor felmerülő **tipikus problémák**:

- a pedagógia összetett célrendszere versus az egyoldalúan az eredménymutatóra koncentráló gyakorlat (csőlátás, tesztre tanítás)
- elemszám-problémák miatt megbízhatatlanok a kis létszámú iskolák adatai
- az iskolák manipulálhatják a teszteredményeket
- nem méltányos a nagy és kis létszámú intézményektől azonos mértékű javulást elvárni

Az elszámoltathatósági rendszerek lényege nem a jutalom és a szankció, hanem hogy az iskolák átalakuljanak saját tevékenységük eredményére reflektáló, problémafeltáró, problémamegoldó szervezetekké.

- Az előadó **legfőbb javaslatait** a 2. melléklet tartalmazza.

Csapó Benő hozzászólása:

Az oktatási tevékenység eredményességére vonatkozó **visszacsatoláshoz két dolog kell**: egy kép arról az eredményről, amit el akarunk érni és olyan mérőeszközök, amelyek megmutatják, hogy hol vagyunk ehhez az eredményhez képest. Az oktatási tevékenység pontos céljának meghatározása és a mérés megfelelő eszközeinek kiválasztása alapvető fontosságú a visszacsatolás megtervezése során. Az oktatási rendszerben azonban nagyon **sokféle értékelési és visszacsatolási kör van jelen**, melyek között átfedések is vannak: a diák visszajelzést kap a tanártól, a tanár a saját munkájáról, az iskola a működéséről és a társadalom az oktatáspolitikájáról.

Az oktatás terén a gazdasági hatékonyság mellett fontos az **oktatáseméleti vagy didaktikai hatékonyság** is, mely azt mutatja meg, hogy adott időegységnek mennyi a tudáshozama. Egy másik fajta **hatékonyság a tanuló részéről** történő költség-haszon elemzés, mely megmutatja, hogy egységnyi energia befektetésnek mekkora hasznossága van az egyén számára. A jó visszacsatoló rendszer ezekben a dimenziókban is megmutatja, az oktatási tevékenység sikerességét.

A bemutatott **regressziós modellekkel** nem lehet megmutatni a pontos iskolahatást, de egy jobb viszonyítási számot kapunk ahhoz, hogy az oktatási tevékenység eredményességét összevessük. Egy jól megtervezett elszámoltathatósági rendszer önmagában is **nagyon fontos információkat** szolgáltathat a szereplők számára, akár kapcsolunk ehhez szankciókat, akár nem. Az összegyűjtött információkat azonban tudni kell hasznosítani, valamint követni kell a kitűzött célokat és a hosszú távú érdekeket nem szabad a rövid távúak mögé rendelni.

Nagy József hozzászólása:

Az értékelési rendszereket **több szempontból lehet csoportosítani**: beszélhetünk rendszerszintű és tanulószintű értékelésről; van hagyományos, normaorientált szummatív minősítő, normaorientált standardizált szummatív minősítő és kompetencia alapú kritériumorientált diagnosztikus fejlesztő értékelés. Utóbbi módszerrel gyűjtött adatok fölhasználhatók tanulószintű diagnosztikára és rendszerszintű értékelésre, minősítésre is. Ez a módszer az alapvető készségek és képességek értékelésére szolgál. Ezek kialakulása több éves folyamat, tehát **az értékelésnek** és a fejlődés nyomon követésének is **több éven át tartónak kell lennie**. Ez esetben a kívánatos célnak, a viszonyítási alapnak az adott készségek és képességek antropológiai optimumának kell lennie. Ha a képesség elsajátításának folyamatát szeretnénk értékelni, akkor figyelembe kell venni a képesség komponensrendszerének kiépülésére vonatkozó sajátosságokat.

A **legfőbb javaslatok** egy átfogó mérés-értékelési rendszer kifejlesztésére:

- ki kell használni minden nemzetközi rendszerszintű normaorientált minősítő értékelés lehetőségét – ehhez a kormánynak megfelelő forrásokat kell biztosítani
- évenkénti diagnosztikus kritériumorientált értékelés már alsó tagozattól
- meg kell szüntetni a felvételi vizsgákat és azokat a szelekciós mechanizmusokat, melyek növelik az esélyegyenlőtlenséget
- felül kell vizsgálni a sajátos fejlődési igény minősítésének procedúráját
- felül kell vizsgálni az érettségi rendszerét

Vita:

Lannert Judit felhívta a figyelmet **az európai gyakorlat feltérképezésének fontosságára** a tapasztalatgyűjtés céljából. Brassói Sándor csatlakozott ehhez, mivel Magyarország az Európai Parlament ajánlásait követi a közoktatás minőségfejlesztési és mérés-értékelési rendszerének kiépítésében, melynek már több eleme meg is valósult idehaza. Ezek jelentős előrelépésnek tekinthetők a területen.

Lannert Judit csatlakozott Csapó Benőhöz abban, hogy a puha elszámoltathatóság megvalósítása már önmagában is nagyon fontos lépcsőfok egy mérés-értékelés rendszer kiépítése során, hiszen információkat közvetít az oktatási rendszer működéséről, melyek a javítás, a fejlesztés kiindulópontjai lehetnek. Lannert Judit emellett a **fokozatosság elvének** követésére hívta fel a figyelmet, valamint arra, hogy ha szankciókat kapcsolunk az eredményekhez, akkor a segítségnyújtás lehetséges formáit is előre jelezni kell a rosszul teljesítők számára. Emellett hangsúlyozta az adatok és az ebből készült **hatáselemzések nyilvánosságának követelményét**.

Brassói Sándor arra a problémára hívta fel a figyelmet, hogy ha a teljesítményre vonatkozó információk rendelkezésre is állnak, az intézmények és a pedagógusok sajnos nem használják fel azokat a helyzet javítására. Az is probléma, hogy bár az oktatáspolitikai és az oktatás valamennyi szereplője részéről meg van az elköteleződés a mérés megvalósítása iránt, **a kivitelezésben hiányosságok mutatkoznak**. Működőképesebb és hatékonyabb megoldásokat kell találnia a kerekasztalnak. Halász Gábor arra hívta fel a figyelmet, hogy a javaslatoknak a már **meglévő és működésben lévő rendszer javítására és továbbfejlesztésére kell vonatkoznia**. Liskó Ilona ezt annyiban egészítette ki, hogy a mérési-értékelési rendszert úgy kell megtervezni, hogy az illeszkedjen a jelenlegi magyar közoktatás viszonyokhoz.

Brassói Sándorhoz csatlakozva Köllő János arra a problémára világított rá, hogy **a pedagógusok és az iskolaigazgatók** a legtöbb iskolában **nem érdekeltek** az oktatási tevékenység mérésekkel történő folyamatos nyomon követésében. Főleg akkor nem, ha az iskolahatásban nem lehet pontosan szétválasztani a pedagógusi munka és az egyéb tényezők (pl.: a kortársak közti csoportosítás) szerepét. Kertesi Gábor szerint szemléletváltásra lenne szükség a mérési és értékelési rendszerekkel kapcsolatban, hiszen ezek alapvetően a pedagógiai munkát hivatottak segíteni a folyamatos visszajelzéseken át. Egy ilyen rendszernek nem a pedagógusok munkájának minősítése az elsődleges célja.

Köllő János felhívta a figyelmet arra is, hogy **azonos hozzáadott érték esetén is mutatkozhat különbség** a végeredményben, ha a tanulóknak eltérő a fejlődőképessége. Halász Gábor arra a módszertani problémára hívta fel a figyelmet, hogy a hatások gyakran nemlineáris módon jelentkeznek, és a változók közötti oksági kapcsolat nem egyirányú. Kertesi Gábor hozzátette, hogy a hozzáadott érték modellel két egymás követő évet hasonlítanak össze, melyek között a fejlődési potenciálban lévő eltérések nem mutatnak jelentős különbségeket az egyes gyerekek között.

Halász Gábor kiemelte, hogy **az oktatási tárcának létezik egy – még el nem fogadott – ágazati stratégiája** ide vonatkozóan, melyet érdemes lehet a Kerekasztalnak megvizsgálni és értékelni.

Liskó Ilona szerint fontos lehet **a szülők véleményének becsatornázása** is, akiknél sok információ lehet felhalmozva azzal kapcsolatban, hogy ez egyes iskoláknak milyen a hozzáadott értéke. Varga Júlia szerint, amit a szülők tapasztalnak, az valójában nem tisztán az iskolák hozzáadott értéke, emiatt a náluk lévő információk sem adnak pontos képet az oktatási tevékenység színvonaláról.

Lannert Judit szerint a folyamatos teljes körű mérés **túlzott költségeket** róna a költségvetésre. Érdemes előzetesen több lehetséges variáns felállítani a mérésre, melyek közül kiválasztható a leginkább költséghatékony. Mint minden egyéb Kerekasztal javaslat mellé, emellé is csatolni kell egy **költség-haszon elemzést** a kormányzat számára. Brassói Sándor ezt azzal egészítette ki hogy egy mérés-értékelési rendszer fenntartása csak **garantált állami pénzekkel** elképzelhető, Kertesi Gábor javaslatának megfelelően. A költségcsökkentés szempontjából megfontolandó az elektronikus formátumú felmérések kifejlesztése és bevezetése is. Kertesi Gábor a teljes körű mérések finanszírozhatóságával kapcsolatban azt jegyezte meg, hogy ezek a mérések már jelenleg is megtörténnek, de az ebből nyert információkat egyáltalán nem hasznosítják teljes körűen. Ennek megváltoztatása nem igényel túlságosan nagy költségvetési forrásokat.

Lannert Judit kiemelte az **előzetes szcenáriók és stratégiák felállításának fontosságát** a kormányzat részéről, melyek garantálják, hogy a mérés-értékelési rendszer hosszú távon se térjen el céljától. Emellett a kormányzat, a szakma és az intézmények **együttműködésének szükségességét** hangsúlyozta. Halász Gábor kiemelte, hogy a mérés-értékelés területét nem lehet csupán az oktatási tárca ügyének tekinteni, hiszen olyan sok érintettje van a kérdésnek, hogy **magasabb szintű kormányzati döntésre van szükség** egy stratégia kidolgozásánál.

Halász Gábor stratégiai jelentőségű kérdésnek tartja annak eldöntését, hogy **meddig érdemes egy rendszer pontosságának fejlesztésébe investálni** és mikortól érdemes ehelyett inkább konkrét cselekvési tervek kidolgozására és kivitelezésére fordítani az erőforrásokat. Kertesi Gábor szerint a mérések pontosságának fejlesztése nagyságrendekkel kisebb költséggel jár, mint egy pontatlan méréshez rendelt visszacsatolási mechanizmus működtetése és egy helytelen cselekvési terv megvalósítása.

Halász Gábor szerint a másik stratégiai jelentőségű pont, hogy olyan **ösztönző rendszert vonjon maga után** a mérési-értékelési rendszer, melyben a visszacsatolás egyben egy cselekvésgeneráló motivációt jelent a szereplők számára. Herczog Mária is egy olyan ösztönző rendszer kiépítését támogatná, ahol a szereplők viszonylag nagy

szabadságot kapnak az oktatási tevékenység hatékonyságának növelésében, hiszen így jobban tudnák hasznosítani saját képességeiket és erőforrásaikat.

Csépe Valéria arra az ellentmondásra hívta fel a figyelmet, hogy a mérés és az értékelés egyrészt olyan **állami feladat és kötelezettség**, melynek megvalósítása során az állam óhatatlanul beavatkozik az iskolák működésébe, miközben az oktatási rendszer egyik legfontosabb értéke **az iskolák autonómiája**, melyet az állam semmilyen eszközzel nem korlátozhat.

Nagy József vélményéhez csatlakozva *Csépe Valéria* is kiemelte az alapkészségek fejlődésének **minél korábbi életszakaszban történő felmérésének fontosságát**, hiszen egy tanuló fejlődési pályájának nyomon követésében a bázisképességek alakulására vonatkozó információk alapvetőek. Emellett megemlítette azt, hogy **a sajátos nevelési igényű tanulók esetében** milyen nehézségei lehetnek egy standardizált mérési rendszer kialakításának. *Herczog Mária* ehhez csatlakozva azt hangsúlyozta, hogy ha a hozzáadott érték modellben valóban minden családi körülményre és egyéni jellemzőre kontrollálni szeretnénk, akkor már a születés pillanatától (sőt akár a fogantatástól) nyomon kellene követni, hogy milyen hatások érik a gyereket, ami nyilvánvalóan lehetetlen vállalkozás. *Kertesi Gábor* azzal a kiegészítéssel élt, hogy a hozzáadott érték modell újabb változók beemelésével képes rámutatni a tanulók teljesítményének valamennyi komponensére. A modell legfőbb előnye tehát egyrészt a bővíthetősége, mellyel a mérés pontossága növelhető, másrészt pedig az, hogy lehetőséget nyújt az egyéni jellemzők kezelésére is.

Varga Júlia kiemelte, hogy az elsődleges feladat egy mérési-értékelési rendszer felállításánál a pontos cél meghatározása. Szerinte a felvezető előadás erre kielégítő választ adott.

Napirenden kívüli kérdések:

Az **elnök javaslatot tett** arra vonatkozóan, hogy a kerekasztal-tagok írásban is tegyék meg kiegészítéseiket az elővezetett tanulmányhoz, hogy az előadó beépíthesse azokat a munkába, szavazás pedig majd csak az újrafogalmazott javaslatokról lesz.

Kertesi Gábor egy levél továbbküldését kezdeményezte a kerekasztal nevében a Kormány felé, mely azt kéri a Kormánytól, hogy biztosítsa a védőnői hálózat fejlesztéséhez szükséges forrásokat. A levél 3. mellékletben található. A kerekasztal tagjai rövid vita után kettő tartózkodás mellett megszavazták a levél továbbítását.

A következő ülés **május 29-én** kedden reggel **9 órakor** lesz.

1. melléklet

Jelenléti ív, május 15.

Tagok	
Fazekas Károly	+
Ádám György	+
Árok Antal	+
Bajzák Erzsébet M. Eszter	+
Bihall Tamás	+
Csapó Benő	+
Csépe Valéria	+
Hankiss Elemér	-
Havas Gábor	+
Herczog Mária	+
Horn György	-
Kárpáti Andrea	+
Kertesi Gábor	+
Köllő János	+
Lannert Judit	+
Liskó Ilona	+
Nagy József	+
Nagyné Román Margit	+
Nahalka István	+
Révész Magdolna	+
Tölli Balázs	+
Varga Júlia	+
Vasa László	-

2. melléklet

- Az érintett évfolyamokon (4, 6, 8, 10) a mérést és az adatrögzítést teljes körűen kell lefolytatni (a permanens forráshiányt meg kell szüntetni.). Szilárd állami költségvetési elkötelezettséget!
- A tanulói azonosítóra támaszkodva, egyéni követésen alapuló mérésre kell áttérni. (Már most, 2007-ben gondoskodni kell a 2009. évi követhetőségről.)
- A méréseket néhány éven belül ki kell terjeszteni (a szövegértési, matematikai-logikai készségek mellett) más kompetenciaterületekre is.
- A méréseket ki kell terjeszteni néhány éven belül az SNI tanulókra. (NCLB)
- A méréseket (+ érettségít) elektronikus alapra kell helyezni. Számítástechnikai labort kell minden iskolában (a fizikailag külön levő telephelyeken is) biztosítani.
- A mérési-értékelési eredmények elemzését szolgáló tudásbázist meg kell erősíteni.
- A tanárképzés és -továbbképzés révén fel kell készíteni a tanárokat az értékelés szakszerű alkalmazására, az iskolába érkező visszajelzések szakszerű értelmezésére.
- A tartósan alulteljesítő iskolák részére szakmai segítséget és esetenként extra erőforrásokat kell biztosítani.
- Rendszeres hatásvizsgálatokkal kell elemezni az elszámoltathatósági rendszerre adott önkormányzati és iskolai válaszokat.

3. melléklet

A gyermekszegénység elleni küzdelemben, a szegénység átörökítésének megtörésében a védőnők szerepe kulcsfontosságú. Jelenleg a védőnő az egyetlen olyan szakember, aki minden gyereket ismer, minden – még a nyomorban élő, másoktól elzárkózó – család otthonába is eljut.

Olyan információ van a birtokában, amelyre építenünk lehet és kell. Alapvető cél, hogy mindazokban a családokban, ahová a védőnő eljut, meghatározott életkorokban készüljön részletes, egységes rendszerű állapotfelmérés a 0-7 éves gyerekekről, amely magába foglalja a születés kori, fizikális, érzékszervi, mentális állapot felmérését. Ehhez egy országosan egységes elvek alapján kialakított, a meglévő adatbázisokhoz elektronikusan is kapcsolható elektronizált adatbázisra van szükség. A már meglévő tudást tovább kell fejleszteni, hogy minél korábbi életszakaszban segíteni lehessen azon képességek kibontakozását, amelyek alapvetőek az iskolai és munkaerőpiaci kudarcok elkerülésében. Ez a kulcsa annak, hogy évente ne veszítsük el azt a mintegy 20 000 gyermeket (az azonos korú gyerekek egyötödét!), akikből az öröklött családi hátrányaik, valamint az iskola tökéletlen működése miatt pályakezdő munkanélküli, céltalanul csellengő fiatal, s a foglalkoztatásból tartósan kirekesztett felnőtt lesz a jelenlegi helyzet alapján.

Hogy ez a szűrőrendszer valóban működni tudjon, ahhoz a védőnői szolgálatot igen komoly mértékben meg kell erősíteni! Jelentős (európai és hazai) forrásokkal biztosítani kell azt, hogy minden településen legyen védőnő! (a jelenlegi több mint 4570 védőnői körzetben többszáz védőnő hiányzik – ezek a körzetek vagy ellátatlanok, vagy tartós helyettesítéssel kerülnek betöltésre.) Biztosítani kell számukra a mobilitáshoz szükséges munkaeszközöket (minden védőnő számára internet-eléréssel ellátott számítógépet, továbbá közlekedési eszközt, vagy a közlekedés költségfedezetét).

E célok eléréséhez a jelenleg az NFT2 keretében tervezés alatt álló EüM projektek forrásai nem tűnnek elegendőnek.